

NATIONALE FISCALITEIT VAN DE FRANSE TIJD TOT WO I

Hoewel Deinze al sinds 23 juni 1794 onder Frans bewind (1794-1814) stond, voerde het nieuwe regime pas met de annexatie van België, op 1 oktober 1795, de Franse wetgeving in. Daardoor wijzigde de administratieve bestuursvorm van het land grondig en de hervorming van het fiscaal stelsel hoorde daartoe. Op een paar wijzigingen na zou het tot de Eerste Wereldoorlog in voege blijven. Men kende in de overspannende 19e eeuw vier vormen van directe taxatie: de grondbelasting, de personele belasting, de patentbelasting en de plaatselijke belastingen. In dit artikel behandelen we de nationale fiscaliteit, we beperken ons tot de eerste drie.

GRONDBELASTING

De grondbelasting is in 1796 in de Belgische departementen ingevoerd en ging uit van het netto-inkomen van het onroerend goed. Hoe moet men dit persoonlijk netto-inkomen interpreteren? Voor de grond trok men van de bruto-opbrengst de kosten voor de bebouwing, het zaad, de oogst en het onderhoud af; voor de waarde van de huizen en fabrieken steunde men zich op de huurwaarde of de huur en men verminderde dit met een vierde of een derde wegens de onderhoudskosten tegen verval.

De wetgever bepaalde jaarlijks de totale opbrengst van de grondbelasting en dit opgeëiste bedrag werd verdeeld over de verschillende departementen. Dit gebeurde volgens een omslagsysteem dat men kan vergelijken met de transport uit het ancien régime. Dit watervalsysteem eindigde bij de eigenaar van onroerende goederen die de grondbelasting mocht ophoesten.

Daar de door de overheid opgeëiste totale belastingsom telkens weer kon wijzigen, betaalden de belastingplichtigen nooit eenzelfde bedrag. Dit is een belangrijk gegeven, want wie dit volgt en de grondbelasting van een voorouder ziet schommelen, mag daaruit niet concluderen dat die onroerend goed verkocht of gekocht had. Een vergelijking van de jaarlijks opgelegde grondbelasting voor de hele gemeente biedt hier meer inlichtingen.

De rijksarchieven en gemeentelijke archieven bewaren de rollen met de grondbelasting, samen met andere kadastrale documenten. Daarin vinden we de naam, het beroep en het adres van de eigenaars van onroerende goederen, de ligging (huizen, gebouwen en gronden) in de specifieke gemeente, de oppervlakte en de aard van de grond (bouwland, weide...) en het veronderstelde netto-inkomen ervan weergegeven. Daaruit kunnen we binnen een en dezelfde gemeente het onroerend goed van een voorouder bepalen. Voor eventueel bezit buiten de lokale grens dienen we de grondbelastingen van de omliggende gemeenten te raadplegen.

We dienen ermee rekening te houden dat kleine woningen, hutten of bescheiden eigendommen een geringe fiscale waarde hadden en dat hun eigenaars daarop niet werden belast. Ze verschijnen daarom niet in de lijst van grondbelastingen. Wat die lijst wel voor heeft op de kadastrale leggers en documenten, is dat ze als fiscale rol directer reageert op de recentste bezitswijzigingen. We kunnen enkel aanraden om naast de grondbelasting ook de kadastrale bronnen te raadplegen om vandaar tot een beter inzicht in het bezit van onroerend goed te komen.

Deze directe grondbelasting verzamelde men in de jaren '70 van de 19e eeuw in één kohier, samen met de personele belasting en de patentbelasting. Guido Demuynck behandelde de patentbelasting grondig in het oktobernummer 2002 van Leiestam.

BELASTING OP DEUREN EN VENSTERS

De Franse overheid besepte dat de grondbelasting en de patentbelasting niet alle vormen van inkomensverwerving belastten. Ze bereikte daarmee louter de domeinen onroerend goed en nering. Daarom meende ze letterlijk naar andere tekenen van rijkdom te moeten uitkijken en introduceerde de belasting op deuren en vensters én de personele belasting.

Op 4 frimaire VII (24 november 1798) kwam de belasting op deuren en vensters er, omdat de Franse overheid in de mate van aanwezigheid van deuren en vensters die op de straat, een binnenplein of op tuinen van gebouwen of fabrieken uitgaven, uitingen van welstand zocht. Het ging om woningen, waardoor schuren, stallen e.d. niet in aanmerking kwamen.

PERSONELE, MEUBILAIRE EN WEELDEBELASTING

De "personele belasting" bestond uit een gelaagd systeem en heette voluit "Contribution personnelle, mobilière et somptuaire". Ook hier waren de uiterlijke kenmerken de basis van een fiscale aanslag. Men onderscheidde daarin drie delen:

- De **personele** belasting zelf die de waarde van drie daglonen omvatte. Elke inwoner, man of vrouw, die meer dan een jaar in de gemeente had gewoond, burgerrechten genoot en niet bekend stond als behoeftig, kreeg die aanslag.
- Inwoners die een personele belasting betaalden, kregen ook de **mobiliaire** (meubilaire) belasting toegeschoven, in verhouding tot de huurwaarde van de betrokken woning. De heffing had finaal alleen de naam met het "meubilair" gemeenschappelijk, want ze drukte op de totaliteit van de inkomsten van de belastingplichtige.

Specifiek voor die heffing willen we de aandacht op twee categorieën vestigen. Bij de vrijgezellen, mannen vanaf 30 jaar (ongehuwd of weduwnaar), verdubbelde de overheid de fiscale huurwaarde van de woning, waardoor de belasting dan ook navenant steeg. Ambtenaren in openbare dienst die buiten hun wedde geen andere inkomsten meer hadden, stelde men vrij omdat de belasting al via hun salaris werd ingehouden. Wie wel nog andere inkomsten had, kreeg 25% vermindering. Die inhouding schafte men echter in het jaar IX af.

- De **somptuaire** belasting of weeldebelasting viseerde het houden van luxepaarden, luxewagens en huisbedienden jonger dan 60 jaar. Men schafte ze in 1807 af.

Men kan ermee nagaan wie er werkelijk huisbedienden voor huishoudelijk werk of persoonlijke hulp op nahield, en niet als knechten of meiden die in het landbouwbedrijf, de handelszaak of onderneming hielpen. In de volkstellingen bijv. is die specifieke status bij handelaars of ambachtslui niet altijd duidelijk en we mogen aannemen dat men hen half als huispersoneel half als medewerker inzette.

In de Hollandse periode kwam er een nieuwe ordening in de belasting (wet van 28 juni 1822) die in grote lijnen tot aan de Eerste Wereldoorlog is behouden. Men nam

6 criteria van sociaal aanzien in aanmerking: de huurwaarde van de betrokken woning, het aantal buitendeuren en vensters, de waarde van het meubilair (afgeschaft in 1879), het aantal afzonderlijke haarden (afgeschaft in 1879), aantal dienstboden (afgeschaft in 1883), aantal luxepaarden (afgeschaft in 1883). De afschaffing van sommige criteria bracht een tariefwijziging met zich mee.

Na 1893 kwam er een bijgevoegde rol bij (nr. 239B), nl. de "Rôle des habitations/maisons d'ouvrières". Hierin vinden we die belastingplichtigen terug die de wet van 18 juli 1893 van die personele belasting vrijstelde. Het waren arbeiders en oud-arbeiders die onbekwaam waren om te werken en niet meer dan één woning bezaten, waarvan de kadastrale waarde onder een vastgelegd minimum lag. Ze mochten daarenboven geen commerciële activiteit uitoefenen en niet meer dan 100 are land bewerken.

De relatie tussen de opgelegde heffingen en de reële waarde van het getaxeerde moeten we met omzichtigheid benaderen. Als genealoog plaatsen we de gegevens van onze voorouders altijd in de lokale context, waardoor we hun socio-economische rol beter kunnen bepalen. Daarom is een kritische benadering van elke bron noodzakelijk met o.a. vragen over het doel en de omslagbasis van de fiscale aanslag. Een van de reële problemen is het feit dat het verschil tussen de echte en de fiscale huurwaarde in de tijd steeds toenam, m.a.w. dat een huis in huurwaarde toenam, terwijl zijn fiscale waarde minder snel steeg (inertie). Dit aspect is vooral van belang als we gegevens die in tijd heel ver uit elkaar liggen met elkaar vergelijken.

Een ander facet kan het controlesysteem van de overheid in vraag stellen, want in welke mate konden onze voorouders frauderen en slaagden zij erin, tot de vrijgestelden te behoren om minder te moeten betalen of integendeel tot de belastingplichtigen toe te kunnen treden om kiesrecht te verwerven.

De kritiek op de fiscale bronnen kan de onderzoeker deels opvangen door zoveel mogelijk andere bronnen te raadplegen: landbouwtellingen, nijverheidstellingen, zuiver kadastrale documenten, electorale bronnen en de hele archivering rond het begrip armoede.

Bronnen:

S. Vervaeck. "Enkele bronnen uit de Franse Tijd. Hun belang voor de sociale geschiedenis." Leuven/Parijs, 1962, 108 pp.

J. De Belder en E. Vanhaute. Sociale en economische geschiedenis. In: J. Art (red.), "Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?" Deel 1. Gent, 1993, pp. 141-148.

Tony Vanhee

Bronnen in het Rijksarchief Gent

Fonds Deinze (Inventaris nr. 134).

Deinze:

718: Rol van het jaar IX (1800-1801).

719: Idem (1818-1825).

1 reg. + 1 schrift.

1 katern.

720: Rol der belasting op gronden (1825-1829).	2 registers.
721: Rol der belasting op huizen en op deuren en vensters (1825).	1 register.
722: Dubbels van de rol (1844-1858; 1860).	1 bundel.
728: Belasting op deuren en vensters.	1 bundel.
741: Belastingrollen IX, 1844-1857, 1860 (personele en mobiele bel.)	1 bundel
742: Belasting op het dienstponeel (1851).	1 bundel.
743: Paarden en rijtuigen (1831).	1 bundel.

Astene:

1140: Diverse lijsten van belastingplichtigen (1818-1899).	1 bundel.
--	-----------

Zeveren:

1197: Diverse belastingrollen, jaar VIII-1859.	1 bundel.
--	-----------